

FEKETE KÁROLY

Szigethy Gyula

(1904–1986)

Életútja

Szigethy Gyula református lelkész és Abaházi Margit házasságát 1904. május 25-én fiúgyermekkel áldotta meg Isten, akit Gyulának neveztek el. Gyermekéveit Gebén (ma Nyírkáta), édesapja szolgálati helyén töltötte. A zenéhez már gyerekkorában vonzalmat érzett, s ez a falu kántortanítójának is feltűnt. Szolmizálni tanította, ahogy azt ő Léván a református kollégiumban tanulta (ritka dolog volt abban az időben!), majd következett a harmóniumozás.

Amikor 1914-ben a debreceni Kollégiumba került, akkor Mácsai Sándor ének-zene tanár már egy jó zenei alapokkal bíró tanítvánnyal foglalkozhatott tovább. Mácsainak igen nagy hatása volt Szigethy Gyulára. Elmaradhatatlan tagja lett a gimnáziumi ének- és zenekarnak. Zongorázott és hegedült. Már ekkor a Kántus zongorakísérője. Mindezek ellenére nem gondolt arra, hogy zenei pályát válasszon. Rendkívüli kezűgyességgel rendelkezett. Egész életét végigkísérte a modellezés és a térképrajzolás. Mérnök szeretett volna lenni, de a hatgyermekes család anyagi helyzetére való tekintettel nem jelentkezhetett sem a műszaki egyetemre, sem a Zeneakadémiára. Így lett 1922-ben teológiai hallgató a Debreceni Tudományegyetem Hittudományi Karán. Harmadéves teológus volt, amikor 1924 őszén váratlanul meghalt Mácsai Sándor főiskolai ének-zene tanár, a Kollégiumi Kántus karnagya. Utódjául az Egyházkerületi Közgyűlés 1925 májusában Szigethy Gyulát választotta meg. Az egyházkerület elnöksége énektanári oklevelének megszerzésére az 1925/26-os tanévre szabadságolta.

Az énektanításra képesítő oklevelet 1926-ban szerezte meg Budapesten.¹ A budapesti Zeneművészeti Főiskolán tanárai voltak: Járay Janetschek István, Molnár Antal és Szabolcsi Bence. Tanulmányi szabadsága után, 1926 őszén kezdte meg pedagógiai pályafutását a Debreceni Református Kollégium Gimnáziumában.

1928. április 11-én házasságot kötött Benedek Margittal. Két gyermekük született: Edit (1932) és Béla (1934), akik mindketten pedagógusok lettek.

¹ Énektanítói oklevelének száma: 99/926. 1926. március 24.

Lelkészi oklevelét 1929-ben szerezte meg,² de tanári és egyházzenei tevékenysége miatt önálló gyülekezeti lelkipásztori szolgálatra egész életében nem kapott kirendelést.

A debreceni Református Kollégium ének-zene tanáraként ismert alakja lett a városi és az országos zenei és kulturális életének. Tanári munkája mellett több énekkart és zenekart vezetett, illetve zeneszerzéssel is foglalkozott. Több mint háromszáz zeneművet írt.

A Református Gimnáziumban 1948-ig tanított, majd átkerült a Kálvin téri Általános Iskolába, onnan pedig a Fűvészkerti Általános Iskolába. Hét éven át (1952–1959) volt a Tanítóképző Intézet tanára, majd 1959-től nyugalomba vonulásáig (1968) a KLTE Gyakorló Gimnáziumában folytatta tanári működését.

A Kollégiumhoz 1948 után is több szállal kötődött. Továbbra is vezette a Kántust, óraadó volt a Református Teológiai Akadémián. Évtizedeken át részt vett a gimnáziumi évközi és az országos kántorképző tanfolyam munkájában.

Szigethy Gyula munkássága során több kitüntetést kapott, életművéért pedig 1985. október 19-én vehette át Debrecen város Csokonai-díját.

Több hónapos szenvedés után, 1986. február 24-én halt meg Debrecenben. Temetésén, március 7-én a Kollégium nevében Kürti László püspök búcsúzott, énekelt az „Öreg-Kántus” és a Kollégiumi Kántus Berkesi Sándor vezényletével.

Tanári munkássága

Szigethy Gyula pedagógus pályájának a legjellemzőbb időszaka az a majdnem negyedszázad volt, amelyet a Debreceni Református Kollégium Gimnáziumában töltött.

Sorsszerű volt tanárrá válása, mivel az események sodrása hozta úgy, hogy az 1924-ben váratlanul meghalt nagy tekintélyű kollégiumi tanár-karnagy Mácsai Sándor³ megüresedett tanári helyére szinte akaratától függetlenül jelölte a Kollégiumi Kántus akkori felügyelő tanára, dr. Szentpéteri Kun Béla professzor. Ez döntő fordulatot hozott az életében. Az Egyházkerületi Közgyűlés 1925. május 13–14-én tartott ülése döntött a gimnázium ének-zene tanári állásának ügyében. Tíz pályázó volt, közülük az igazgatótanács első helyen Árokháty Bélát, a budapesti teológia ének-zene tanárát, második helyen Szigethy Gyulát, a Kántus praesesét, III. éves hittanhallgatót jelölte. Árokháty négy szavazatot kapott, Szigethy pedig tízet.⁴ Az így megválasztott Szigethy Gyulát az egyházkerület elnöksége énektanári oklevelének megszerzésére az 1925/26-os tanévre szabadságot adta. Ezért

² Lelkészi oklevelének száma: 71/1929. 1929. szeptember 28.

³ Mácsai Sándor tanári munkájához lásd: Ifj. Fekete Károly: Ének- és zeneoktatás a Debreceni Református Gimnáziumban 1873/74 és 1948/49 között, Magyar Egyházzene 4 (1996/97)/2, 161–182.

⁴ Tiszántúli Ref. Egyházkerület 1925 évi március és május havi Jegyzőkönyvei, Kiadta: dr. Révész Imre, 1925/43. és 46. szám a május 13–14-ei közgyűlésen.

ebben a tanévben Szűcs Gergely, Nagy Sándor és Bodnár Lajos tanárok helyettesítették az órát.⁵

Az 1930-as évek fordulópontot jelentettek nemcsak a magyar zenében, hanem az ének- és zenepedagógia terén is. Kodály Zoltán és tanítványai hatására új elvek, metódusok kerültek előtérbe, amelyek elsőként találtak visszhangra a református iskolákban.⁶ Debrecenben először a Dóczyban Horváth Károly,⁷ majd a református gimnáziumban Szigethy Gyula volt hű munkása az ügynek. A szolmizáció és a népdaltanítás alapjaiban változtatta meg az énektanítást a gimnáziumban. A magyar népdalok már Mácsait is foglalkoztatták, és fel is dolgozta azokat, de a harmincas években sokkal erősebben és nagyobb méreteken vált a magyar népdal a kollégiumi ifjúság körében ismertté. Szigethy Gyula tanárságának eredményét sejteti, hogy 1937/38-ban a gimnáziumi Önképzőkör behatóan foglalkozott a magyar népzenevel, különösen a népballadával, Kodály és Bartók feldolgozásaival.⁸ 1939/40-ben öt önképzőköri összejövetelen rendeztek népdaltanulást.⁹ Ugyanebben az évben a Csokonai Színházban december 14–15-én rendezett ünnepélyen *A magyar múlt dalban, versben* című összeállítás gerincét is népdalok adták: dallampárhuzamok népi dallamaink ázsiai gyökereinek bemutatására, régi gyermekjátékok, amelyeket a gimnazisták nagy sikerrel adtak elő, nem is beszélve a regösénekekről.¹⁰ A negyvenes években a *Csáki bíró leánya* és a *Borsos Sándor* balladajátékok előadása maradt sokáig emlékezetes. Nagy érdeme volt ezekben is a hangszerelést és betanítást végző Szigethy tanár úrnak. „A szép régi magyar melódiák, a népi operák (balladajátékok), a becsületes, tüzes, férfias betyár- és toborzótáncok mély hatással voltak a nagyszámú, a természet mindkét nap zsúfolásig megtöltő közönségre. Ifjúságunk nemes vállalkozását, úttörő munkáját hálással jutalmazták” – írta az iskola krónikása az 1942. március 25–26-án tartott előadásokról.¹¹

Ének-zenéből a törzsanyag az istentiszteleti énekekből állott. Külön tankönyv nem állt rendelkezésükre. A zeneelméleti ismereteket diktálás után tanította Szigethy Gyula. Nagy segítséget jelentett a szakmai munka folytatásához az énekkerem kialakítása, amely az 1914 júniusában átadott új gimnáziumépület II. emeletének utcai részében, a jobb szárnyban kapott helyet. A VII–VIII. osztályban folyó zenetörténet tanítását 1930-tól segítette dr. Nagy Sándor: *Rövid zenetörténet* című munkája, amely a Konvent 1908. évi tanterve alapján készült.

5 A Debreceni Református Kollégium Gimnáziumának Értesítője (a továbbiakban: Ért.) 1925/26. 23.

6 Ifj. Fekete Károly: Kodály Zoltán és a református énekkarok, *Confessio* 6 (1982)/2, 78–85.

7 Berkesi Sándor: Kodály Zoltán és Horváth Károly levelezése, *Confessio* 6 (1982)/4, 98–107.

8 Ért. 1937/38. 54.

9 Ért. 1939/40. 45.

10 Uo.

11 Ért. 1941/42. 52.

Az iskolák államosítása során 1948 ősztől a Kálvin téri Általános Iskolához nyert beosztást.¹² Ezzel kapcsolatban fellebbezett a Kollégiumi Igazgatótanácshoz és a református gimnázium vezetéséhez,¹³ de az áthelyezésen már nem sikerült változtatni. A Kálvin téri Általános Iskolában töltött 1948/49-es tanév után, 1949–1952 között három tanévet töltött a Fűvészkerti Általános Iskolában.

Hét éven át, 1952. július 15-től volt az Állami Maróthi György Tanítóképző Intézet tanára. Osváth István igazgató messzemenő támogatását élvezve, megszervezte az énekkart, amelyet a Tanítónőképző női karával egyesítve vegyes karrá épített ki. Itt sem nyugodott addig, amíg létre nem hozta a Tanítóképző Zenekarát, és tanári tevékenysége alatt lényegesen gazdagította az iskola zenei szertárát is.

1959-től nyugalomba vonulásáig (1968) a KLTE Gyakorló Általános Iskolájához és Gimnáziumához került.

A Kollégiumhoz 1948 után is több szállal kötődött. Továbbra is vezette a Kántust, óraadó volt a Református Teológiai Akadémián. Évtizedeken át részt vett az országos kántorképző tanfolyam munkájában, és amíg csak ereje engedte, a gimnáziumi évközi kántorképző tanfolyamon is oktató volt (1966–1985).¹⁴

Zeneszerzői munkássága

Zeneszerzési alapismereteit Mácsai Sándortól tanulta meg, amit elmélyített a Zeneművészeti Főiskolán az énektanári tanfolyamon és az azt követő években a debreceni Zenedében tanító Kodály-tanítványnál, Szabó Emilnél. Meghatározó jelentőségű indulásában a késő romantika és az impresszionizmus hatása. Sokszor felfedezhető műveiben a természeti képekben való gondolkodás. Ezt a jellegzetességét akkor sem tudta és akarta elhagyni, amikor az új magyar zene elemeinek beépítésével próbálkozott kompozícióiban hol több, hol kevesebb sikerrel. Vállalta a saját maga által elképzelt hangzásvilágot.

Művei a II. világháború előtti énekkari életben – különösen a férfikarok körében – kedvelt és sikeres darabok voltak.

¹² A korabeli kollégiumi vezetés azzal magyarázta Szigethy Gyula átkerülését a Kálvin téri Általános Iskolához, „hogy a gimnáziumi tanári kar ama határozata, amely egyes tanárokat az általános iskolához tett át, azon az elgondoláson alapult, hogy az általános iskola a Kollégium keretében marad, s most az okozza a nehézségeket, hogy az általános iskolát államosították. Így az elgondolás megdőlvén, a szakszerűség kérdésében teljes zűrzavar állott elő. Ennek az általános rendellenességnek egyik – kétségtelenül igen kedvezőtlen – tünete az énektanítás bizonytalanná válása. A Kollégium ősi hagyományaira tekintettel kívánatos lenne, hogy ezt a nehézséget mielőbb megszüntessük.” TtREL II.1.c.20. Levél Szigethy Gyula énektanár visszatartásáról – 1948. szeptember 6.

¹³ Lásd A Debreceni Református Kollégiumi Igazgatótanács 1948. szeptember 24-i ülésének jegyzőkönyvi kivonatát (TtREL II.1.c.20.) és a Tanári Értekezlet Jegyzőkönyvét 1948/49.: 1948. október 27. IV. tanárkari értekezlet 51. szám (TtREL II.7.a. 27.).

¹⁴ Gimnáziumi óraadó heti 7 órában (749-1966. határozat).

Egyházi művei közül legfontosabbak azok, amelyek bibliai prózára születtek. Előszeretettel dolgozott fel bibliai zsoltárokat egynemű vagy vegyes karra. Több olyan zsoltárkórust is készített, amelyek a kórus mellett szólístákat és zenekart, nemegyszer rézfúvósokat is igényelnek: például a 2., 102., 148. zsoltár. Ez utolsónak (148.) az 1934 májusában történt bemutatója után „f. i.” monogram alatt Forrai István karnagy kritikái megjegyzéseit közölte a *Debreczeni Újság*.¹⁵

Szigethy Gyula egyedülálló vállalkozása volt az 1948-as magyar református Próbaénekeskönyv összes dicséretéhez (a 151. énektől az 512-ig) készített sorozat, amelyben a következő cél vezette: „[...] céloim az volt, hogy kisebb gyülekezetek énekkarai is énekelhessék [...] Az erősebb disszonanciákat szándékosan kerültem... ellenben a polifóniát szándékkal alkalmaztam, mivel – nézetem szerint – ez a stílus felel meg legjobban az egyházi karéneklésnek. [...] hadd szolgálják ezek a feldolgozások Isten dicsőségét.”¹⁶

1955. július 23-án fejezte be leghosszabb egyházzenei alkotását, „A Szeretet Királya” című oratóriumot. A mű 10 tételben, a négy evangéliumból válogatott textusok alapján kíséri végig Jézus útját. Az első kilenc tétel a várakozás idejétől, adventtől a mennybemenetelig lezajló események zenébe öntése, míg az utolsó, tizedik tétel a pünkösdi történettel viszi tovább és terjeszti ki a Szeretet Királynak uralmát.

Világi művei között találunk átiratokat, népdalfeldolgozásokat és versmegzenésítéseket. Az utóbbiakat Balázs Győző, Benedek Sándor, Csokonai Vitéz Mihály, Horatius, Juhász Géza, Kónya József és Oláh Gábor költeményeire.

Különösen sikerdarabnak számított két kórusműve: a *Strassbourgi harangok* és az Oláh Gábor versére írt *Kiáltok a mélységből*.

Írt egy világi kantátát *Béke* címmel. Az öttételes mű tenor szólóra, nagyzenekarra, gyermek- és vegyes karra készült 1957-ben.

Zenekari művei közül az *Intermezzót* és az *Apró képek a pusztáról* című öttételes szvitet kell megemlítenünk. Az *Intermezzót*, amely később *Ünnepi nyitány* címet kapott, 1933. május 7-én, a debreceni MÁV Filharmonikus Zenekar fennállásának tizedik évfordulóján mutatta be Ábrányi Emil karmester.¹⁷ Ugyancsak a MÁV Filharmonikus Zenekar tűzte műsorára először az *Apró képek a pusztáról* című szvitet, amely többször elhangzott Debrecenben, sőt az 1947-ben a Magyar Rádióban is gyakran szereplő MÁV-zenekar május 12-én a rádióban is előadta.

15 Debreczeni Újság 1934. május 8.

16 „Az 1948-as magyar ref. Próbaénekeskönyv dicséretei. Vegyes karra feldolgozta: Szigethy Gyula – I. kötet 151–371. Idézet az Előszóból, amelynek keltezése: 1956. március 8. – A kézirat a család tulajdonában van.

17 Bakó Endre: A Debreceni Filharmonikus Zenekar története 1923–2001. Debrecen, 2002, 41., Ért. 1932/33. 33.

Karvezetői munkássága

Szigethy Gyula igazi szívügye a kórusmuzsika volt. Két zenei korszak határán kezdte meg pályafutását. A 19. században megindult dalárdamozgalom hanyatló korszakából kellett eljutnia a Bartók és Kodály munkássága nyomán kivirágzott új magyar zenéig. Ez adta munkájának nehézségét, de egyben szépségét is. Mivel érzékeny muzsikus volt, őt is megérintette az új stílus varázsa. Miközben alakult, másokat is alakított. Az előtte feltárult új hangzásvilággal megajándékozta kórusainak tagjait is és a közönséget is.

Nagy szerepet játszott a debreceni kóruskultúra alakításában, a vezetése alatt álló énekkarok komoly művészi eredményeket értek el. Élete különösen a Kollegiumi Kántussal (1924–1965) és az Egyetértés Dalegylettel (1924–1964) forrt össze, de időszakosan más debreceni énekkarok vezetését is végezte. Nevéhez fűződik az 1934 novemberében általa alapított Szenczi Molnár Albert Ének- és Zenekari Egyesület, amelyet Csósz Lászlóval vezetett. Aktív tagja volt a debreceni daloskerületnek, melynek éveken át elnökségi tagja és társkarnagya volt. A fel szabadulás után a Magyarországi Dolgozók Énekkarai Országos Szövetsége Tiszántúli Kerületének első karnagya lett, és a nevezett szövetség Országos Művelődésügyi Bizottságának tagja.¹⁸

Tagja volt a Magyar Zeneművészeti Szövetség debreceni csoportjának, amelyet 1955 januárjában Gulyás György zeneművészeti szakiskolai igazgató hívott egybe. „A csoport magában egyesíti a város és a megye minden muzsikusát, zenei előadóját, énekest, karmestert, zenepedagógust. Ez a helyi szervezet szakmai vonatkozásban irányító, másrészt tanácsadó a hivatalos szervek felé.” Szigethy Gyula mellett tagok voltak még a város neves muzsikusai közül: Pongrácz Zoltán, Tóth Dénes, B. Szűcs Ferenc és Czövek Lajos.¹⁹

Szigethy Gyula élete különösen a Kántussal, a Református Gimnázium énekkarával, az Egyetértés Dalegylettel és az általa alapított Szenczi Molnár Albert Ének- és Zenekari Egylettel forrt össze. Ezekon kívül hosszabb-rövidebb ideig karnagya volt a Harmónia Dalegyletnek, a Független Művelődési Mozgalom Énekkarának, a Kossuth Dalkörnek, a Mácsai Dalkörnek, a Postás Dalkörnek (1946–), a Rendőrség Énekkarának (1949–1950) és a Tanítóképző Énekkarának (1952–1959).

Sikeres hangversenyek, értékes díjak jelzik kórusainak eredményes munkáját.²⁰

¹⁸ Ért. 1947/48. 48.

¹⁹ Bakó Endre: A Debreceni Filharmonikus Zenekar története 1923–2001. Debrecen, 2002, 98.

²⁰ A Csokonai-díj átvételekor készített interjúban azért némi fájdalommal jegyzi meg Szigethy Gyula: „Néha sor került megméretetésre is. Ilyenkor rendszerint a világi karok mögött végeztünk. A zsüri néha sajnálkozott: kár, hogy reformátusok, s aztán néhány ponttal kevesebbre taksálták a műsorunkat. Ilyen időket éltünk, megértettük, nem háborogtunk.” (E. S.: A kórusmozgalom doyenje, Hajdú-bihari Napló (1985)/október 23., 5.)